

ДОРОЖНЯ КАРТА ЗАКОНОПРОЄКТІВ

ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

ОДИНАДЦЯТА СЕСІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ ІХ СКЛИКАННЯ

Збройна агресія РФ проти України триває майже 10 років. За цей час законодавство України зазнало суттєвих змін, що дозволили державі реагувати на виклики, спричинені війною та її наслідками. Втім, чимало питань залишаються без відповідей, зокрема й ті, що стосуються реінтеграції деокупованих територій України та населення, відновлення державної влади на цих територіях, забезпечення належного відшкодування спричиненої війною шкоди тощо.

Десята сесія Верховної Ради показала готовність народних депутатів України сприяти подоланню негативних наслідків війни. Парламент ухвалив зокрема й Закон 3482-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо визнання результатів навчання осіб, які проживали на тимчасово окупованій території України». Крім того, була утворена Тимчасова спеціальна комісія з питань захисту майнових і немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії РФ проти України.

Ми, представники Коаліції організацій, що опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України¹, маємо консолідовану позицію щодо законопроектів, які стосуються наших бенефіціарів. Ми підтримуємо прагнення законодавців урегулювати питання, пов'язані із подоланням наслідків збройної агресії РФ, проте спостерігаємо низку системних проблем, які виникають під час розробки та розгляду законопроектів даної категорії.

¹ До складу Коаліції входять Центр прав людини ZMINA, ГО «Донбас СОС», ГО «КримSOS», БФ «Право на захист», БФ «Схід-SOS», ГО «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ», БФ «Stabilization Support Services», Кримська правозахисна група.

Ми закликаємо Верховну Раду України:

- 1. Стати майданчиком для конструктивного обговорення перспектив деокупації та алгоритму дій держави для повноцінного відновлення влади, системи гарантування та захисту прав людини на звільнених територіях.**

Парламентарі публічно висловлюють підтримку ідеї деокупації територій України та їх повернення до кордонів 1991 року. Проте практика розгляду Комітетами окремих законопроектів свідчить про зворотнє. Верховна Рада України має стати місцем для дискусій на складні теми, що турбують суспільство та які стосуються майбутнього громадян на звільнених територіях. Одним із таких питань є притягнення до відповідальності за співпрацю з окупаційними органами влади. У березні 2022 року до Кримінального Кодексу України була внесена стаття 111-1 («Колабораційна діяльність»). Втім, низька якість законопроекту та відсутність дискусії під час розгляду та прийняття призвели до численних [проблем](#) у застосуванні статті 111-1 КК України на практиці. Від березня 2022 року до парламенту було внесено 12 законопроектів, які пропонують внести зміни до статті 111-1 КК України, що також є свідченням недосконалості та потреби в перегляді закону. Попри важливість внесення змін, вони мають враховувати перспективу та завдання реінтеграції звільнених територій. Дискусія щодо цього питання досі не відбувається.
- 2. Перейти від точкових до комплексних, довгострокових і узгоджених із виконавчою гілкою влади рішень.**

Одним із питань, що потребує системного врегулювання, є питання реалізації прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» був ухвалений у жовтні 2014 року. У подальшому він зазнавав неодноразових змін і доповнень. З 24 лютого 2022 року у парламенті було зареєстровано щонайменше 9 законопроектів ([7449](#), [7507](#), [8020](#), [9310](#), [9653](#), [10059](#), [10235](#), [10382](#), [10405](#)) про внесення змін до цього Закону. Частина з них не узгоджуються зі вже впровадженою державною політикою щодо внутрішнього переміщення, не мають фінансового обґрунтування та можуть спричинити штучне збільшення кількості ВПО та загострення складних життєвих обставин вразливих груп населення. Інші передбачають точкові зміни як відповідь на нагальні проблеми, зокрема й у наданні допомоги на проживання. Такі напрацювання є важливими, проте не містять комплексної відповіді на виклики, які виникли після початку повномасштабного вторгнення РФ та вплинули на державну політику щодо внутрішнього переміщення. Тому важливими є реєстрація та розгляд нової редакції Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».
- 3. Забезпечити більш відкриту діяльність. Важливо переглянути обмеження щодо співпраці із громадськими організаціями та медіа.**

Майже за два роки від початку повномасштабного вторгнення РФ громадські організації переважно позбавлені можливості бути присутніми на засіданнях парламентських Комітетів, більшість з яких відбувається в онлайн-форматі. Такі обмеження можна пояснити радше небажанням дозволити громадським організаціям висловлювати позицію щодо питань, які розглядаються, а не безпековими ризиками. Ідентична ситуація з медіа. Про хід і результати розгляду законопроектів ми дізнаємося із прямих трансляцій народних депутатів у соціальних мережах. Допуск журналістів до будівлі Верховної Ради України, завчасна публікація списку законопроектів, які плануються до розгляду, не здійснюється. Ознакою демократії є повернення громадськості можливості комунікувати з народними депутатами у зрозумілий і прозорий спосіб, інформування суспільства про те, які питання розглядаються, а також про аргументи, що звучать під час обговорення.

НОМЕР
ПРОЄКТУ ЗАКОНУ

НАЗВА
ПРОЄКТУ ЗАКОНУ

КОМІТЕТ

СТИСЛИЙ ЗМІСТ ЗАКОНОПРОЄКТУ

СТАН

РЕКОМЕНДАЦІЇ

9069

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей державної реєстрації актів цивільного стану, що відбулися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України та за межами України

Комітет
Верховної
Ради України з
питань правової
політики

Змінами пропонується врегулювати можливість визнання та підтвердження актів цивільного стану в адміністративному порядку, що мали місце на тимчасово окупованій території України. Також передбачається спрощений порядок розгляду питання щодо встановлення фактів шлюбу чи розірвання шлюбу, що відбулися на ТОТ, у порядку окремого провадження. Заявниками можуть стати заінтересовані особи (особи або члени їхніх сімей, на права, обов'язки чи законні інтереси яких впливає встановлення відповідного факту) або їхні представники. Водночас законопроект визначає можливість проведення державної реєстрації актів цивільного стану, що зареєстровані на території іноземних держав щодо громадян України. Реєстрація також може здійснюватися на підставі повідомлень компетентних органів іноземних держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори.

Опрацьовується
в комітеті

ПІДТРИМАТИ

9453

Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо пропорційного обчислення страхового стажу особам, які працювали за межами України

Комітет
Верховної Ради
України з питань
соціальної
політики та
захисту прав
ветеранів

Законопроект передбачає врегулювання питання виплати пенсій громадянам України, які в умовах тимчасової окупації виїхали на підконтрольну Уряду України територію та не одержують пенсії від органів пенсійного забезпечення Російської Федерації. Найбільш гостро це питання постає для осіб, які покинули ТОТ АР Крим і м. Севастополь. Наразі збільшується кількість судових справ щодо отримання пенсії для цієї групи осіб. ПФУ у відмовах посилається на текст законопроекту та пропонує заявникам очікувати його прийняття.

24 серпня 2023 року законопроект був прийнятий за основу, наразі доопрацьовується до другого читання та декілька разів був включений до порядку денного, але не був проголосований.

Опрацьовується
в комітеті

ПІДТРИМАТИ

9579

Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо забезпечення кримінальних проваджень, здійснення яких унеможливлено внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України

Комітет
Верховної Ради
України з питань
правоохоронної
діяльності

Пропонується доповнити Кримінально-процесуальний Кодекс України (КПК) положенням, відповідно до якого засуджені особи, які не відбули в установленому законом порядку призначене вироком суду покарання внаслідок збройної агресії проти України та тимчасової окупації окремих територій України, за рішенням суду звільняються від подальшого відбуття цього покарання.

Звільнення не поширюватиметься на осіб, засуджених до довічного позбавлення волі або за вчинення окремих злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Також пропонується доповнити положення КПК новим розділом «Особливості досудового розслідування та судового провадження, здійснення яких унеможливлено внаслідок збройної агресії проти України, тимчасової окупації окремих територій України».

Опрацьовується
в комітеті

ПІДТРИМАТИ

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування

Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Законопроект пропонує визначити, що страхові виплати призначатимуться ВПО з ТОТ за наявності необхідних документів, які підтверджують право на такі виплати.

Також будуть усунуті невідповідності між поточною редакцією п. 11 ст. 7 Закону та профільним законодавством. Водночас відбудеться дублювання положень, що відображені у ст. 37 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Таке неузгодження може призвести до утворення нових невідповідностей. Зміни будуть поширені на обмежену групу з числа ВПО (включно тих, хто перемістився з ТОТ) та не будуть застосовуватися до тих, хто перемістився з інших територій (як-от із зони активних бойових дій) чи у разі виникнення інших обставин. Такий деталізований механізм призначення може бути визначений на підзаконному рівні.

Надано висновок Комітету про розгляд

ДООПРАЦЮВАТИ

Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо забезпечення права осіб, які проживають/проживали на території, на якій ведуться (велися) бойові дії, та/або на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на отримання пенсії

Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Законопроект пропонує в період дії правового режиму воєнного стану та впродовж 3 місяців після його завершення встановити особливу процедуру звернення за призначенням (перерахунком) пенсії. Передбачається, що процедура може бути застосована особами, які проживають/проживали на території, де ведуться/велися бойові дії та/або на тимчасово окупованій РФ території України. Особливість полягає у праві подати документи в режимі відеоконференцзв'язку. Головною зміною є збільшення способів реалізації права на пенсійне забезпечення.

Такий механізм може бути визначений на підзаконному рівні (порядок напроцьовував ПФ України). Невизначеним є конкретний територіальний орган ПФ України, до якого може звернутися людина. Доцільно розглянути таку процедуру для всіх отримувачів пенсії та не обмежуватися періодом, який пов'язаний із воєнним станом. Це може бути рішенням для віддалених місцевостей, для доступу осіб з інвалідністю та представників маломобільних груп населення.

Включено до порядку денного в питання, підготовлені до розгляду на пленарних засіданнях

ДООПРАЦЮВАТИ

Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із заборонаю відчуження об'єктів нерухомого майна, придбаних (у тому числі проінвестованих/профінансованих) з використанням житлового сертифіката на придбання об'єкта житлової нерухомості

Комітет Верховної Ради України з питань правової політики

Законопроект пропонує визначити, що наявність п'ятирічної заборони відчуження приміщення/будинку (зокрема й такого, що буде споруджений у майбутньому), придбаного з використанням житлового сертифіката, отриманого як компенсація за знищене житло, не перешкоджає подальшому обтяженню речових прав на такий об'єкт і його передачі в іпотеку.

У разі звернення стягнення на такий об'єкт нерухомості, заборона відчуження знімається достроково. Також передбачається, що оплата різниці між фактичною вартістю об'єкта, який планується придбати з використанням житлового сертифіката, та вартістю, зазначеною в житловому сертифікаті, може здійснюватися за кредитні кошти. Такі пропозиції можуть сприяти посиленню економічної спроможності громадян в умовах складної економічної ситуації, що обумовлена повномасштабною війною.

Для належної реалізації передбачених законопроектом механізмів, його положення потребують доопрацювання до другого читання, зокрема доповнення пропозиціями відповідних змін до Закону України «Про іпотеку».

Прийнято за основу з доопрацюванням положень до другого читання

ДООПРАЦЮВАТИ

Проект Закону про внесення змін до Закону України “Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об’єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України”

Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку

Законопроект пропонує розширити сферу дії [Закону від 23 лютого 2023 року №2923-IX](#) на постраждалих осіб, чия нерухомість була пошкоджена/зруйнована до 24 лютого 2022 року. Водночас надання компенсації не поширюватиметься на об’єкти нерухомого майна, що знаходяться на ТОТ. Цей підхід видається таким, що не відповідає інтересам постраждалих, не узгоджується з положеннями п. 5 ст. 15 Закону №2923-IX, що зобов’язують Уряд визначити особливості проведення обстеження пошкоджених/знищених об’єктів нерухомого майна, які знаходяться, зокрема й на територіях громад, які перебувають на ТОТ, а також спільно з органами місцевого самоврядування забезпечити створення та функціонування комісій для розгляду заяв щодо знищених об’єктів. Кроки, спрямовані на реалізацію таких положень Закону №2923-IX, почали здійснюватися Урядом у 2023 році.

Застереження викликає й доповнення кола осіб, які мають пріоритетне право на отримання компенсації, такою групою як ВПО. Для пріоритетності в черзі люди будуть звертатися за отриманням довідки про взяття на облік ВПО.

Доречним також є врахування пропозицій громадських організацій, визначених в аналітичному матеріалі:

► [Аналіз механізму компенсації за пошкоджене та знищене нерухоме майно.](#)

Опрацьовується в комітеті

ДООПРАЦЮВАТИ

Проект Закону про облік осіб, життю та здоров’ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України

Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Урядовий законопроект має на меті створення Державного реєстру осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії РФ. Водночас положення не містять інструментів компенсацій, зокрема й невідкладних репарацій. Законопроект пропонує інструмент обліку шкоди життю та здоров’ю, проте не адресує її.

Також у законопроекті пропонується утворити Реєстр постраждалих осіб без жодної згадки про те, що вже існує ціла низка обліків (реєстрів), які містять інформацію про групи постраждалих. Перелік випадків, за яких виникає шкода життю та здоров’ю, є дуже широким, що викликає обґрунтовані сумніви в можливості належного обліку та перспективі відшкодування. Недостатньо обґрунтованою виглядає пропозиція щодо визначення ПФУ адміністратором Реєстру постраждалих осіб. Незрозумілим є й те, як мета законопроекту узгоджується зі процесом утворення на рівні Ради Європи Реєстру збитків, завданих агресією РФ проти України, який є першим кроком до міжнародного компенсаційного механізму.

Детальний аналіз за [посиланням](#).

Опрацьовується в комітеті

ДООПРАЦЮВАТИ

10425

Проект Закону про деякі питання у сфері міграції щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнародних відносин

Законопроект, ініційований Президентом України, має на меті актуалізацію положень законодавства у сфері міграції, громадянства, зокрема й підстав і порядку набуття/припинення громадянства України.

Законопроект значно розширює підстави для припинення громадянства України, що може створити для населення ТОТ ризик втрати громадянства України. Відповідно до статті 20 Законопроекту, підставою є добровільне набуття громадянством України громадянства держави-агресора. Водночас добровільним набуттям громадянства іншої держави в даному випадку вважається всі випадки, коли для набуття громадянства необхідно було звернутися з відповідною заявою чи клопотанням. Виключенням, серед іншого, є автоматичне примусове отримання громадянства. Втім, країна-агресор на ТОТ, особливо тих, що були окуповані після 2022 року, запровадила політику масового примусу для отримання паспорта громадянина РФ, застосовуючи обмеження в отриманні ліків, деяких типів документів (як-от освітніх), обмеження свободи пересування, позбавлення можливості працевлаштування та доступу до інших життєво необхідних послуг тощо. У створеній ситуації примусу на ТОТ, окупаційна влада РФ вимагає від громадян України подавати заяву про оформлення паспорта громадянина РФ, а іноді навіть примушують записувати на відео факт проголошення присяги РФ. В умовах окупації говорити про добровільність отримання паспортів неможливо. Відтак норми законопроекту мають бути доопрацьовані з урахуванням становища громадян України, які проживають на ТОТ.

Варто також зазначити, що з огляду на знаходженні на розгляді Верховної Ради України невідкликаною та включеною до порядку денного законопроекту р.н. 6368 та доопрацьованого р.н. 6368-д, реєстрація даного законопроекту порушує вимоги статей 92, 95 Регламенту Верховної Ради.

Опрацьовується в комітеті

ДООПРАЦЮВАТИ

10355

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей виплати пенсій особам, які вчинили кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки, громадської безпеки, миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку

Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Проект Закону пропонує зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України та переліку Законів. Передбачається, що виплата пенсій засудженим за злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки, миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку на час відбування покарання здійснюватиметься в мінімальному розмірі. Крім того, обмеження пропонують застосовувати до осіб, які є підозрюваними чи обвинуваченими у вчиненні таких кримінальних правопорушень.

Запропоновані зміни є більш ніж дискусійними для заявленої мети, а в деяких аспектах містять ознаки таких, що порушують фундаментальні принципи Конституції України.

У разі прийняття законопроекту у поточній редакції, існує висока вірогідність оскарження прийнятих відповідно до нього рішень, зокрема й у Європейському суді з прав людини.

Більше інформації в [публічній позиції неурядових організацій](#).

Надано висновок Комітету про розгляд

ВІДХИЛИТИ